विभक्तिः

०१ – २९.०८.२०१५

व्योम-संस्कृत-पाठशाला
www.sanskritfromhome.in

मङ्गलम्

रामो राजमणिः सदा विजयते रामं रमेशं भजे
रामेणाभिहता निशाचरचमूः रामाय तस्मै नमः।
रामात् नास्ति परायणं परतरं रामस्य दासोऽस्म्यहम्
रामे चित्तलयः सदा भवतु मे भो राम मामुद्धर॥

व्योम-संस्कृत-पाठशाला ©2015। www.sanskritfromhome.in | www.vyomalabs.in |

मङ्गलम्

गुरुरेव गतिः गुरुमेव भजे
गुरुणैव सहास्मि नमो गुरवे।
न गुरोः परमं शिशुरस्मि गुरोः
मतिरस्ति गुरौ मम पाहि गुरो॥

व्योम-संस्कृत-पाठशाला ©2015। www.sanskritfromhome.in | www.vyomalabs.in |

पदं द्विविधम्

नामपदम्	क्रियापदम्
बालकः	पठति
बालिका	लिखति
सिंहः	खादति
शुकः	पचति
पुष्पम्	नृत्यति
फलम्	निद्राति
घटः	उपविशति

व्योम-संस्कृत-पाठशाला ©2015। www.sanskritfromhome.in | www.vyomalabs.in |

पदं द्विविधम्

नामपदम् (सुबन्तम्)	क्रियापदम् (तिङन्तम्)
लिङ्गम्	लकारः
वचनम्	पुरुषः
विभक्तिः	वचनम्

व्योम-संस्कृत-पाठशाला ©2015। www.sanskritfromhome.in | www.vyomalabs.in |

लिङ्गम्

पुंलिङ्गम्	स्त्रीलिङ्गम्	नपुंसकलिङ्गम्
• बालकः	• बालिका	• मित्रम्
• पुरुषः	• महिला	• कलत्रम्
• सिंहः	• व्याघ्री	• जलम्
• काकः	• कुक्कुटी	• फलम्
• वृक्षः	• नदी	• गृहम्
• घटः	• लेखनी	• नेत्रम्
• हस्तः	• जिह्वा	• पत्रम्

व्योम-संस्कृत-पाठशाला ©2015। www.sanskritfromhome.in | www.vyomalabs.in |

वचनम्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालकः	बालकौ	बालकाः
पुरुषः	पुरुषौ	पुरुषाः
बालिका	बालिके	बालिकाः
नदी	नद्यौ	नद्यः
लेखनी	लेखन्यौ	लेखन्यः
मित्रम्	मित्रे	मित्राणि
फलम्	फले	फलानि

अभ्यासः – इतरवचनानि वदत

- गजः
- नौका
- वनम्
- नदी
- बकः
- मुखम्
- तुला
- कूपी

- व्याघ्रः
- महिला
- कदली
- फलम्
- लेखनी
- पुस्तकम्
- शाला
- वैद्यः

- बालिका
- वस्त्रम्
- मेघः
- पत्रम्
- लता
- गौरी
- पर्वतः
- दर्वी

- मित्रम्
- शुनकः
- कुञ्चिका
- तालः
- अङ्गुली
- छुरिका
- पर्णम्
- मार्जनी

- गृहम्
- घटः
- घटी
- जिह्वा
- केशः
- कर्तरी
- माला
- छत्रम्

विभक्तिः

- रामः करोति।
- रामं पश्यामि।
- रामेण कृतम्।
- रामाय ददामि।
- रामात् स्वीकरोमि।
- रामे भक्तिः।

विभक्तिः – किमर्थम्?

वस्तुनिर्देशः
- बालः
- धेनुः
- लेखनी

क्रियया सह सम्बन्धः
- रामं पश्यामि।
- रामाय ददामि।
- रामात् स्वीकरोमि।

अन्यपदार्थेन सम्बन्धः
- रामस्य पत्नी।
- रामस्य हस्तः।
- रामस्य पुत्रः।

अन्यपदस्य अन्वयः
- रामाय नमः
- रामं विना
- रामेण सह

व्योम-संस्कृत-पाठशाला ©2015। www.sanskritfromhome.in | www.vyomalabs.in |

विभक्तिः – किम्?

- सुप्तिङन्तं पदम्
  - सुबन्तम् (नामपदम्)
  - तिङन्तम् (क्रियापदम्)

- पदम् = प्रकृतिः+प्रत्ययः
  - नामपदम् = प्रातिपदिकम्+सुप्-प्रत्ययः
  - क्रियापदम् = धातुः+तिङ्-प्रत्ययः

- सुप्-प्रत्ययाः = विभक्तिः / विभक्ति-प्रत्ययाः

प्रातिपदिकम् + विभक्तिप्रत्ययः = नामपदम्

प्रातिपदिकम्	विभक्तिप्रत्ययः	नामपदम्
राम	अम्	रामम्
फल	स्य	फलस्य
बालिका	याम्	बालिकायाम्
नदी	औ	नद्यौ

विभक्तिः – कति?

- प्रथमाविभक्तिः
- द्वितीयाविभक्तिः
- तृतीयाविभक्तिः
- चतुर्थीविभक्तिः
- पञ्चमीविभक्तिः
- षष्ठीविभक्तिः
- सप्तमीविभक्तिः

७ x ३ = २१ विभक्तिप्रत्ययाः

(एक-द्वि-बहुवचनम्)

विभक्ति-कोष्ठकम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः			
द्वितीयाविभक्तिः			
तृतीयाविभक्तिः			
चतुर्थीविभक्तिः			
पञ्चमीविभक्तिः			
षष्ठीविभक्तिः			
सप्तमीविभक्तिः			

व्योम-संस्कृत-पाठशाला ©2015। www.sanskritfromhome.in | www.vyomalabs.in |

किं पठामः?

- विभक्तिप्रयोगस्य उदाहरणानि
- विभक्तिः - कुत्र भवति?
- विभक्तौ किं रूपम्?
- विभक्तेः कथं प्रयोगः?
- विभक्तौ के दोषाः सम्भवन्ति?

अभ्यासं कुरुत

- पुं-स्त्री-नपुंसकलिङ्गपदानि
- सः/एषः
- सा/एषा
- तत्/एतत्
- एक-द्वि-बहुवचनानि
- क्रियापदप्रयोगः
- Android playstore – Baalaamodini – Free apps

रटनम्

व्योम-संस्कृत-पाठशाला ©2015। www.sanskritfromhome.in | www.vyomalabs.in |